

เฟซบุ๊ก แอฟเฟ็คท์ กับการแสดงออกทางการเมือง¹ Facebook, Affect and Political expression

วาทะ ว่องสรรพการ²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาบทบาทของอารมณ์ที่มีต่อความขัดแย้งทางสังคมการเมืองไทยในช่วง พ.ศ. 2549-2559 โดยนำทฤษฎีแอฟเฟ็คท์ (affect theory) มาใช้วิเคราะห์กรณีศึกษาที่เป็นการแสดงออกทางการเมืองผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ “เฟซบุ๊ก” (facebook) ผลงานนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารโดยการสำรวจบทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการสังเกตการใช้งานในกลุ่มหรือเพจเฟซบุ๊กและผู้ที่สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นทางสังคมการเมืองและประเด็นสาธารณะต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้วิเคราะห์ปฏิบัติการของแอฟเฟ็คท์ (affective practice) ที่ปรากฏในสังคมออนไลน์ การศึกษาพบว่า อารมณ์ที่มีบทบาทต่อสังคมการเมืองไทยที่ปรากฏผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ในสังคมไทย เป็นอารมณ์ความเกลียดชังที่มีความเกี่ยวข้องกับวาทกรรมแบบลัทธิชนชาตินิยม อารมณ์เช่นนี้ได้สร้างความเป็น “พวกเรา” “พวกเขา” และ “ความเป็นอื่น” (the others) ที่นำไปสู่รากฐานสำคัญของความขัดแย้งและสร้างการเมืองแห่งความเกลียดชัง (hate politic) ในปัจจุบัน

คำสำคัญ ทฤษฎีแอฟเฟ็คท์ เฟซบุ๊ก ชาตินิยม

Abstract

This research aims to study the role of emotions in political conflict in Thailand during the years 2006-2019. Researchers have applied the theory of affect as an analytical tool, using political expression through social network named Facebook as a case study. This research is a documentary research by exploring related articles and research. Together with observing groups or Facebook pages that discuss, exchange ideas on social, political and public issues to analyze affective practice in online society. The study found the emotions that play an important role in Thai politic through online social networks are emotions of

¹บทความวิจัยนี้เรียบเรียงจากงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง “เฟซบุ๊ก แอฟเฟ็คท์ กับการแสดงออกทางการเมือง” (Facebook, Affect and Political expression) เป็นส่วนหนึ่งในชุดโครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโสของศาสตราจารย์ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร เรื่อง “การสร้างการรับรู้ในสังคมไทย” (The Construction of Thai Mind) ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

² อาจารย์ประจำ ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

hate that related to popular nationalism. This emotion has created "us", "them" and "the others" that lead to an important foundation of conflict and create a political of hate (or hate politic) until today.

Keywords: affect theory, Facebook, nationalism

1. บทนำ

งานวิจัยในชุดโครงการ “การสร้างการรับรู้ในสังคมไทย” (The Construction of Thai Mind) กระบวนการการสร้างการรับรู้ในสังคมไทย มีเป้าหมายเพื่อศึกษาความขัดแย้งทางสังคมการเมืองไทยในช่วง พ.ศ. 2549-2559 สาเหตุที่งานวิจัยในโครงการนี้เลือกศึกษาปัญหาสังคมการเมืองไทยในช่วงเวลาดังกล่าว เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่เกิดความขัดแย้งทางสังคมการเมืองไทยมีความเข้มข้นสลับซับซ้อนมากที่สุดช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ดังที่มีการชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มและฝ่ายต่างๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีการทำรัฐประหารถึง 2 ครั้งในรอบ 10 ปี มีความเคลื่อนไหวในเชิงอุดมการณ์ที่นำไปสู่การทำลายต่อการรับรู้ต่างๆ ในสังคมไทย รวมถึงการมีอิทธิพลเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ของเทคโนโลยีที่ใช้ในการแสดงออกทางสังคมการเมืองไทยรูปแบบใหม่ เช่น สื่อสังคมออนไลน์เฟซบุ๊ก (facebook) ในปัจจุบันความขัดแย้งนี้ยังคงดำรงอยู่และยังไม่มีทีท่าว่าจะสามารถคลี่คลายได้ ในขณะที่เดียวกันการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมการเมืองไทยในช่วงทศวรรษนี้โดยใช้กรอบแนวคิด นิยาม เหตุผล การตีความ หรือการตัดสินด้วยหลักการและคุณค่าต่างๆ ในทางรัฐศาสตร์เพียงมิติเดียว ไม่ทำให้เกิดความเข้าใจชัดเจนเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ได้ การศึกษาปัญหาสังคมการเมืองไทยในเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะการศึกษาความขัดแย้งทางสังคมการเมืองไทยที่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึกและอารมณ์ทางการเมือง จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ใช้ทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นนี้

บทความวิจัยนี้จึงต้องการนำเสนอมุมมองทางทฤษฎีในอีกรูปแบบหนึ่ง ที่จะช่วยสร้างความเข้าใจเรื่องความขัดแย้งในรอบหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา โดยการนำทฤษฎีแอปเฟิร์คท์มาศึกษา ผู้เขียนคาดหวังว่า การศึกษาวิจัยในประเด็นดังกล่าวจะทำให้เห็นมิติมุมมองใหม่ ๆ เพื่อใช้ทำให้เข้าใจสภาพปัญหาความขัดแย้งในช่วงเวลาประมาณ 10 ปีนี้ได้ชัดเจนขึ้น

2. วัตถุประสงค์

บทความนี้มีเป้าหมายในการศึกษาบทบาทของความรู้สึกและอารมณ์ที่มีต่อสังคมการเมืองไทยในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2549-2559 โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญดังนี้

1. เพื่อศึกษาทำความเข้าใจความขัดแย้งทางสังคมการเมืองไทยในเชิงวัฒนธรรม (cultural politics) โดยเฉพาะในมิติทางด้านความรู้สึกและอารมณ์ ผ่านการแสดงออกทางสื่อสังคมออนไลน์เฟซบุ๊ก
2. เพื่อศึกษาทำความเข้าใจบทบาทของความรู้สึกและอารมณ์ หรือแอปเฟิร์คท์ ที่ไหลเวียนอยู่ในการแสดงออกทางสื่อสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กว่า มีความสัมพันธ์กับความขัดแย้งทางสังคมการเมืองไทยอย่างไร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้เขียนใช้ทฤษฎีแอฟเฟกต์ (affect theory) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลและสังคม โดยศึกษาผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊ก (facebook) ในเบื้องต้นได้สำรวจบทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ต่อมาจึงสังเกตการใช้งานในกลุ่มหรือเพจเฟซบุ๊ก และผู้ที่สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นเชิงสังคมการเมืองและประเด็นในเชิงสาธารณะต่างๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์ปฏิบัติการของแอฟเฟกต์ (affective practice) ที่ปรากฏในสังคมออนไลน์ โดยมีคำถามสำคัญ คือ

- 1) ความขัดแย้งทางสังคมการเมืองไทยมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกและอารมณ์ทางการเมืองอย่างไร และ
- 2) แอฟเฟกต์ได้แสดงบทบาทสัมพันธ์กับการแสดงออกและความขัดแย้งทางสังคมการเมืองไทยอย่างไร

ทฤษฎีแอฟเฟกต์

การศึกษาประเด็นเรื่องอารมณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน ได้นำทฤษฎีแอฟเฟกต์ (affect theory) มาใช้อธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ในเชิงสังคมมากขึ้น คำอธิบายเกี่ยวกับทฤษฎีนี้มีรายละเอียดแตกต่างและหลากหลาย ไบรอัน แอล. ออต (Brian L. Ott) ได้รวบรวมและจำแนกรูปแบบความหมายของแอฟเฟกต์ออกเป็น 3 ลักษณะใหญ่ๆ คือ 1) ความหมายในเชิงจิตวิทยา (psychology) หรือประสาทวิทยา (neuroscience) ที่แอฟเฟกต์มีลักษณะเป็น “สถานะพื้นฐาน” (elemental state) ดังที่ปรากฏในงานของซิลวาน ทอมกิน (Silvan Tomkins) เขากล่าวถึงแอฟเฟกต์ขั้นพื้นฐาน (theory of primary affects) โดยอธิบายว่าแอฟเฟกต์มีลักษณะอ้างอิงถึงการเป็น “องค์ประกอบในเชิงชีววิทยาของอารมณ์” (biological portion of emotion) 2) แอฟเฟกต์ในความหมายเชิงปรัชญาและมนุษยศาสตร์ ที่เป็น “พลัง” (force) เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งในเชิงวัตถุวิสัยกับบุคคล จนก่อให้เกิดความรู้สึก อารมณ์ และการกระทำ ดังคำอธิบายของ กิลเลส เดอเลซ (Gilles Deleuze) และ เฟลิกซ์ กัตตารี (Felix Guattari) ผ่านการตีความใน theory of autonomous affect ของ ไบรอัน มาสซูมิ (Brian Massumi) และคำอธิบายของ ไนเจล ธริฟท์ (Nigel Thrift) ใน Nigel Thrift's non-representational theory เป็นต้น และ 3) ทฤษฎีแอฟเฟกต์ที่มีลักษณะผสมผสานกันของทั้งสองรูปแบบ (Ott, 2017: 1-2)

ผู้วิจัยนำทฤษฎีแอฟเฟกต์ในรูปแบบที่ 3 มาใช้ในการวิเคราะห์ นั่นคือ แอฟเฟกต์ในความหมายของพลังชนิดหนึ่ง (intensive force) ที่ไหลเวียนผ่านความสัมพันธ์ของบุคคลกับวัตถุทางกายสัมผัส โดยศึกษา มุ่งเน้นไปที่กระบวนการแปรเปลี่ยน (process of becoming) จากพลังไปสู่ ความรู้สึก อารมณ์ และการกระทำ รวมถึงประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างแอฟเฟกต์กับสังคมการเมืองและวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงใช้ทฤษฎีแอฟเฟกต์ของ ซารา อาห์เหม็ด (Sara Ahmed) ใน “The Cultural Politics of Emotion” (Ahmed, 2004) ที่อธิบายว่า อารมณ์เป็นที่ตั้งของการกระทำทางการเมืองและวัฒนธรรม ในบริบทการวิเคราะห์นี้จึงเป็นการวิเคราะห์ถึงสิ่งที่อารมณ์ได้กระทำ การกระทำต่างๆ ซึ่งเป็นผลมาจากอารมณ์ ความเป็นไปได้ทางการเมืองต่างๆ ที่เป็นผลมาจากอารมณ์ โดยการตั้งคำถามว่า ใครเป็นผู้กำลังรู้สึก ใครเป็นผู้รู้สึกในการกระทำของผู้ใด ใครเป็นผู้รับรู้รับฟังหรือไม่รับฟังความรู้สึกนั้น เพื่อจะเห็นว่า บุคคลได้เปิดเผยความสัมพันธ์ของเขากับบริบทของสังคมอย่างไร เช่น ลำดับทางชนชั้น แบบแผนของสิ่งที่ปรากฏ ลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น และสืบสาวแกะรอยไป

ถึงตรรกะต่างๆ ของการรู้สึก การวิเคราะห์โครงสร้างของความรู้สึก และความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นแบบแผนหรือระบบความเชื่อกับการรับรู้ภายใน (intuitions) ต่างๆ (Reidner, 2004: 705)

ปัจจุบันการนำทฤษฎีแอปเฟิร์คท์มาใช้ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมการเมือง ทำให้เกิดรูปแบบการศึกษาการเมืองในรูปแบบใหม่ เช่น ความเปลี่ยนแปลงในเรื่อง “รูปแบบ” (form) ความหมายของการศึกษาทางการเมืองว่าสิ่งใดควรจะถูกเรียกว่าเป็นการเมืองหรือไม่ใช่การเมือง เป็นความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปจากประเพณีการศึกษาทางรัฐศาสตร์ที่เป็นเรื่องกรณียามและการตีความหลักการทฤษฎีต่างๆ เกี่ยวกับรัฐเป็นสำคัญ (Massumi, 1995: 100-103) ทฤษฎีแอปเฟิร์คท์ดังกล่าวก่อให้เกิดการเติบโตขึ้นของการศึกษากระบวนการทางสื่อสารมวลชน ที่เป็นการศึกษาถึงการสื่อสารเชิงการเมือง การศึกษาการเมืองได้กลายเป็นการศึกษา “การนำเสนอทางการเมือง” (political presentation) มากกว่าเป็นเรื่องในเชิงหลักการเหตุผลต่างๆ ในบทความวิจัยนี้ ผู้เขียนจึงนำเอาทฤษฎีแอปเฟิร์คท์ในรูปแบบของอาห์เหม็ดเป็นหลักมาใช้ในการศึกษาความขัดแย้งในทางสังคมการเมืองไทย โดยเห็นว่าการศึกษาประเด็นทางสังคมการเมืองด้วยทฤษฎีแอปเฟิร์คท์ในรูปแบบนี้ จะทำให้ผู้ศึกษามีมุมมองต่อการศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมืองในอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความน่าสนใจ และสามารถสะท้อนถึงความขัดแย้งได้มากขึ้น

4. ผลการวิจัย

4.1 ความขัดแย้งทางสังคมการเมืองไทยในมิติด้านความรู้สึกและอารมณ์บนสื่อสังคมออนไลน์เฟซบุ๊ก

จากการศึกษาพบว่า ความขัดแย้งบนพื้นที่เฟซบุ๊กในสังคมไทยในระหว่างปี พ.ศ. 2549-2559 มีคู่ความขัดแย้งหลักเป็นฝ่ายคนเสื้อแดงและคนเสื้อเหลือง คนทั้งสองกลุ่มต่างพยายามขับเคี่ยวต่อสู้แข่งขันกันให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นบนพื้นที่เฟซบุ๊ก โดยคาดหวังว่า ความเห็นของตนจะสามารถกำหนดความเห็นให้แก่สาธารณะได้สำเร็จ ทั้งสองฝ่ายต่างมีกรอบความคิดหลักที่เป็นประเด็นสำคัญของแต่ละกลุ่ม กล่าวคือ ฝ่ายคนเสื้อแดงมีมุมมองต่อปัญหาความขัดแย้งทางสังคมการเมืองว่า เป็นเรื่องของระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ เพื่อให้ทุกคนในสังคมได้รับโอกาสต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน โดยวางกรอบความขัดแย้งว่าเป็นเรื่องความขัดแย้งระหว่างความต้องการของคนส่วนมากกับชนชั้นสูงทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ คนเสื้อเหลืองให้ความสำคัญกับการต่อต้านนักการเมืองที่มีพฤติกรรมทุจริตคอร์รัปชัน การเล่นพรรคเล่นพวก การเบียดบังเอาผลประโยชน์ส่วนรวมไปเป็นประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งนำไปสู่รูปแบบการปกครองแบบอำนาจนิยม โดยใช้ระบอบประชาธิปไตยเป็นเครื่องมือ และต้องการทำให้เกิดการปฏิรูประบอบประชาธิปไตย ที่ก่อให้เกิดความล้มเหลวนี้ไปพร้อมกับการยึดมั่นในคุณค่า ศีลธรรม และประเพณีต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิมเอาไว้

จากความขัดแย้งที่ถูกแบ่งออกเป็นสองขั้ว พบว่าความรู้สึกและอารมณ์ที่มีการแสดงออกผ่านสื่อสังคมออนไลน์เป็นหลักคือความเกลียดชังที่มีต่อฝ่ายตรงข้ามเป็นส่วนใหญ่ ในฝ่ายคนเสื้อเหลืองจะมีความรู้สึกเกลียดชังต่อคนเสื้อแดงที่เป็นฝ่ายตรงข้าม โดยเห็นว่าเป็นคนโกงเขลา เข้าไม่ถึงข้อมูลข่าวสาร รู้ไม่เท่าทันนักการเมือง ถูกชักจูงไปในทางที่ผิด หรือถูกควบคุมโดยนักการเมืองที่ชั่วร้ายอย่าง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรและพรรคพวกให้ทำในสิ่งที่เลวร้ายต่อบ้านเมือง เช่น การโกงกินบ้านเมือง การเผาบ้านเผาเมืองและการใช้ความรุนแรงในหลาย

รูปแบบ ส่วนพวกแกนนำเสื้อแดงก็เป็นคนชั่วร้ายที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว เป็นทาสเงินของ พ.ต.ท.ทักษิณ และนำเอาประชาธิปไตยมาใช้เป็นข้ออ้างในการแสวงหาประโยชน์ นอกจากความเกลียดชังแล้ว การรับรู้ที่มีต่อฝ่ายตรงข้ามในลักษณะดังกล่าวนี้ได้นำไปสู่ความรู้สึกอื่น เช่น ความรู้สึกโกรธ ความรู้สึกดูหมิ่นเหยียดหยามเยาะเย้ย จนกระทั่งเป็นความรู้สึกรังเกียจขยะแขยง ในขณะที่ฝ่ายคนเสื้อแดงก็มองว่าฝ่ายคนเสื้อเหลืองเป็นพวกที่ไม่สนับสนุนระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นกลุ่มคนที่มุ่งรักษาความเป็นอภิสิทธิ์ชนของตนเองให้คงอยู่ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง จึงมีความรู้สึกเกลียดชังร่วมกับความรู้สึกโกรธแค้นเสียใจ ไม่พอใจ น้อยเนื้อต่ำใจที่มาจากความรู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมในทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมจากอีกฝ่ายหนึ่ง

ในการศึกษาของมีเดียมอนิเตอร์ที่ทำการศึกษารื่อง “ความลับของข้อมูลข่าวสาร” (ปีที่ 2) ความเกลียดชังออนไลน์ในความขัดแย้งทางการเมืองของไทย” ได้ศึกษาสิ่งที่เรียกว่า “ความเกลียดชังไซเบอร์” (cyber hate) หรือ “ความเกลียดชังออนไลน์” (online hate) ระบุว่า ประเด็นที่ทำให้สังคมไทยแสดงความเกลียดชังในเครือข่ายสังคมออนไลน์มากที่สุดในช่วงปี 2553 สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางการเมือง โดยมีกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (กลุ่มพันธมิตรฯ หรือกลุ่มคนเสื้อเหลือง) และกลุ่มแนวร่วมประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (กลุ่ม นปช. หรือกลุ่มคนเสื้อแดง) เป็นคู่ขัดแย้งหลัก และ 2) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ของไทย ที่เป็นความเกลียดชังกันระหว่างกลุ่มที่มีความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ กับกลุ่มที่ไม่จงรักภักดี (ชาญชัย ชัยสุขโกศล, 2555 : 2) ในช่วงปี 2553 ประเด็นความขัดแย้งยังคงอยู่ที่เรื่องตัวบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เช่น พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กลุ่มพันธมิตร กลุ่ม นปช. ทหาร นักวิชาการ และสถาบันกษัตริย์ แต่ในปัจจุบันประเด็นความขัดแย้งมีแนวโน้มจะพัฒนาไปสู่ความขัดแย้งในเชิงอุดมการณ์ทางการเมืองมากขึ้น เช่น การสนับสนุนหรือต่อต้านประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม การสนับสนุนหรือต่อต้านประชาธิปไตยแบบมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข การสนับสนุนหรือต่อต้านอุดมการณ์แบบอนุรักษ์นิยมหรืออุดมการณ์แบบก้าวหน้า ซึ่งเป็นประเด็นที่มีลักษณะในเชิงนามธรรมมากกว่าช่วงแรก และจากการเคลื่อนไหวของประเด็นความเกลียดชังดังกล่าว ก็ทำให้เกิดความรู้สึกเกลียดชังในรูปแบบที่ไม่ได้จำกัดอยู่ที่ตัวบุคคลเท่านั้น แต่เป็นการเกลียดชังที่ขยายไปสู่บุคคลที่เห็นว่าอยู่ในฝ่ายตรงข้าม หรือความรู้สึกเกลียดชังต่อบุคคลในแวดวงนั้น ๆ ตลอดจนการเกลียดชังต่อผลงานและความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในรูปแบบอื่น ๆ

จากการสังเกตการใช้ภาษาที่ปรากฏในเฟซบุ๊กจะพบว่า มีลักษณะการใช้ถ้อยคำที่รุนแรง คำหยาบ คำข่มขู่ที่มุ่งปลุกเร้าความรู้สึก และมีลักษณะดูหมิ่นเหยียดหยามเยาะเย้ย อาทิهمتี่จะเรียกการใช้ภาษาในลักษณะนี้ว่าเป็นภาษาที่น่าเสอ “ความเป็นอารมณ์ของตัวบท” (emotionality of text) การศึกษาความเป็นอารมณ์ของตัวบทเป็นวิธีการหนึ่งในการอธิบายว่า ตัวบทดังกล่าวมีการเคลื่อนไหวหรือก่อให้เกิดผลอย่างไร ตัวอย่างเช่น ข้อความบนเฟซบุ๊กที่ว่า “โปรดเข้าใจ กะหรีไม่ใช้หญิงคนชั่ว กะหรีแค่เร่ขายตัว แต่หญิงคนชั่ว

เที่ยวเร่ขายชาติ”³ มีความหมายเชิงเปรียบเทียบว่า นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร มีความเลวร้ายและน่าดูหมิ่นเหยียดหยามยิ่งกว่าโสเภณี ข้อความดังกล่าวจัดว่าเป็นข้อความในเชิงความรู้สึกและอารมณ์ที่ประกอบขึ้นจากความรู้สึกหลายลักษณะ ทั้งความเกลียดชังและความรู้สึกถึงการดูหมิ่นเหยียดหยาม เพื่อพิจารณาจากค่านิยมในสังคมไทย โสเภณีเป็นคนที่น่าดูถูกและเป็นคำที่ใช้ในการตำหนิเพื่อลดคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างรุนแรง โดยเฉพาะกับเพศหญิง การใช้ภาษาในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นลักษณะอารมณ์ของความรักชาติ หรือความเป็นชาตินิยม ที่จะต้องแสดงออกอย่างรุนแรงต่อคนขายชาติ ผู้ที่ไร้ร้าย หรือทำให้ประเทศชาติของตนต้องเสียหาย ข้อความนี้เป็นตัวอย่างข้อความที่มีพลังอย่างเข้มข้น ทำให้เกิดการไหลเวียนส่งต่อความเห็นบนพื้นที่เฟซบุ๊ก และสร้างอารมณ์ทางสังคมการเมืองในช่วงก่อนที่จะมีการชุมนุมของกลุ่ม กปปส. ในปลายปี 2556

ลักษณะของพื้นที่เฟซบุ๊กที่สามารถแสดงออกความคิดเห็นได้สะดวก ไม่มีต้นทุน และสามารถลดทอนความรู้สึกเขินอาย ความเกรงใจ และความกลัวลงไปได้ เนื่องจากไม่มีการเผชิญหน้ากันจริง ซีซี ปาปาชาริสซี กล่าวถึงการใช้งานเว็บไซต์ทวิตเตอร์ (twister) ว่าเป็น “การเล่น” (play) ในชีวิตประจำวันที่ทำให้เกิดการก่อตัวของเครื่องมือที่มีลักษณะเฉพาะตัว เช่นเดียวกับในสังคมไทย ที่การใช้งานเฟซบุ๊กก็เรียกว่าเล่นเช่นเดียวกัน คำว่า “เล่น” ในความหมายนี้ หมายถึง การเล่นโดยสร้างบทบาทการแสดงในโลกออนไลน์ หรือการแสดงออกที่ประดิษฐ์ขึ้นมาจากจุดร่วมระหว่างความรู้สึกส่วนตัวกับบริบทการแสดงออกที่คาดว่าจะได้รับการยอมรับจากสังคม การเล่นดังกล่าวจึงตั้งอยู่บนการผลิตซ้ำเพื่อยืนยัน หรือต่อต้านบรรทัดฐานทางสังคม หรือเพื่อปลดปล่อยทางอารมณ์ (emotional release) การแสดงออกผ่านพื้นที่เฟซบุ๊กส่วนหนึ่งจึงมีลักษณะกึ่งความเพ้อฝันหรือเป็นแฟนตาซี (fantasy) ของผู้ที่แสดงออกถึงสิ่งที่เป็นหรือต้องการจะเป็น (Papacharissi, 2015: 113) ดังที่พบว่า ในหลาย ๆ กรณี ผู้ใช้เฟซบุ๊กมักใช้ถ้อยคำและภาษารุนแรงกว่าที่ใช้ในชีวิตจริง หรืออาจจะไม่เคยใช้เลยในชีวิตประจำวัน แต่ก็ได้กระทำเสมือนกับกำลังแสดงบทบาทสมมติบนพื้นที่เฟซบุ๊ก เป็นบทบาทของผู้รักชาตินักต่อสู้หรือนักปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมการเมือง พื้นที่บนเฟซบุ๊กจึงมีส่วนในการเป็นพื้นที่ที่สนับสนุนให้การแสดงอารมณ์ความรู้สึกสามารถทำได้ง่ายยิ่งขึ้น และทำให้สังคมการเมืองไทยกลายเป็นการเมืองแห่งความเกลียดชัง (hate politic) ไปในที่สุด

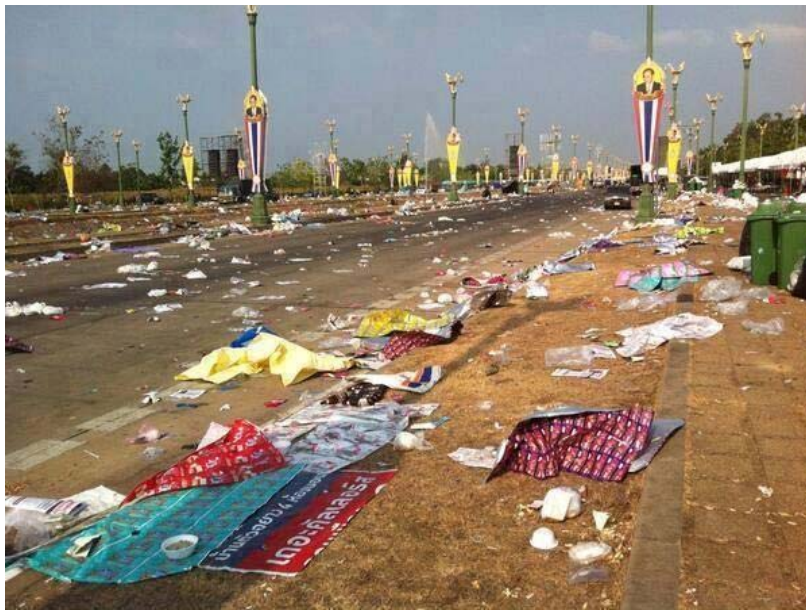
4.2 บทบาทของความรู้สึกและอารมณ์หรือแอปเฟิร์คซ์ที่สัมพันธ์กับความขัดแย้งทางสังคมการเมืองไทย

เฟซบุ๊กกลายเป็นส่วนสำคัญในการแสดงออกทางการเมืองไทยในช่วงเวลาประมาณ 10 ปีนี้ ทั้งการทำหน้าที่สร้างการรับรู้และเป็นผลที่เกิดจากการสร้างการรับรู้ในสังคมการเมืองไทย เชื่อมโยงกับโครงสร้างเป็นเครือข่ายของความคิดความเชื่อที่กระทบสัมพันธ์กัน จนเกิดการบริโภค ผลิต และไหลเวียนเป็นวงวน (loop)

³ ข้อความนี้โพสต์บนเครือข่ายเฟซบุ๊กเมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2556 กล่าวในบริบทที่นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้เดินทางไปประชุมประชาคมประชาธิปไตย ที่กรุงอูลันบาตอ ประเทศมองโกเลีย เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2556 และกล่าวพาดพิงถึงการรัฐประหาร การสลายการชุมนุมของกลุ่ม นปช. พ.ศ. 2554 รวมถึงความไม่เป็นประชาธิปไตยในสังคมไทย.

ของข้อมูลข่าวสารและการแสดงออกทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ ในการเขียนแสดงความเห็นในช่องคุณกำลังคิดอะไรอยู่? (What's on your mind?) การกดถูกใจ (like) กดแบ่งปัน (share) การเขียนความเห็น (comment) การเพิ่มเป็นเพื่อน (add friend) การยกเลิกความเป็นเพื่อน (unfriend) การติดตาม (following) การยกเลิกติดตาม (unfollowing) การเช็คอิน (check in) และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือเพจต่าง ๆ จึงถือได้ว่าเฟซบุ๊กเป็นแอปพลิเคชันที่ก่อให้เกิดความรู้สึกและอารมณ์ที่มีพลังอย่างเข้มข้นและนำไปสู่การกระทำต่าง ๆ ในเชิงสังคมการเมืองไทยอย่างใกล้ชิดกับปัจเจกบุคคลมากที่สุด

รูปภาพตัวอย่างการนำเสนอภาพความสกปรกของพื้นที่ภายหลังการสลายการชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อแดงบริเวณถนนอักษะ

จากตัวอย่างการนำเสนอภาพและข้อความต่าง ๆ ที่ปรากฏบนพื้นที่เฟซบุ๊กพบว่า แอปพลิเคชันที่ไหลเวียนอยู่บนพื้นที่สังคมออนไลน์ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกและการแสดงออกถึงความเกลียดชังอย่างรุนแรงต่อฝ่ายตรงข้าม รวมถึงความรู้สึกและการแสดงออกของอารมณ์ในรูปแบบอื่นด้วย เช่น การรู้สึกดูถูก ดูหมิ่น เยียดหยัน และอาฆาตเคັน จนกระทั่งนำไปสู่การก่ออาชญากรรมจากความเกลียดชัง (hate crime) อาทิ เหม็ดกล่าวว่า การแสดงออกทางอารมณ์ของผู้คนในสังคมจะเป็นสิ่งที่ออกแบรูปร่างของชุมชนทางแอปพลิเคชัน ด้วยลักษณะของพื้นที่เฟซบุ๊กในสังคมไทยได้สร้างชุมชนทางแอปพลิเคชันที่มีบุคลิกลักษณะแบบหนึ่งขึ้นมา คือเป็นพื้นที่ของชุมชนที่มีความเป็นปฏิปักษ์กัน (antagonistic) มากกว่าเป็นพื้นที่ของการเชื่อมต่อเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร หรือเป็นบรรยากาศ (atmosphere) ของสังคมที่มีความรู้สึกถึงความไม่ปลอดภัยและความไม่น่าไว้วางใจ

ใน “The Cultural Politics of Emotion” อาเหม็ดเห็นว่า การดำรงอยู่ของอารมณ์เป็นทั้งเนื้อหาและภาคปฏิบัติที่สำคัญของการเป็นรัฐชาติ โดยเฉพาะการก่อตัวขึ้นของรัฐชาติแบบทุนนิยมในปัจจุบัน อารมณ์ที่เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองได้สร้าง “ความเป็นอื่น” (others) ขึ้น เธอกล่าวถึงวิธีการศึกษาแอฟเฟ็คท์ว่า เป็นการศึกษาถึง “ปฏิบัติการของแอฟเฟ็คท์” ที่เป็นการกระทำทางสังคมในมิติด้านอารมณ์ เป็นการวิเคราะห์สืบสวนถึงการทำงานและผลผลิตของอารมณ์ ในประเด็นเรื่องความเกลียดชัง เป็นการศึกษาโดยการตั้งคำถาม อาทิ ใครเป็นผู้ที่ถูกเกลียดชังจากเรื่องเล่าเหล่านี้ อะไรที่ทำให้เกิดความเหมือนและความไม่เหมือนกันระหว่างพวกเรากับพวกเขา การทำความเข้าใจการจัดการความรู้สึกเกลียดชัง การไหลเวียนของแอฟเฟ็คท์ระหว่างการให้ความหมายที่สัมพันธ์กับความแตกต่าง อาเหม็ดอธิบายถึงอารมณ์ความเกลียดชังที่เกี่ยวพันกับความรักชาติหรือแนวคิดแบบชาตินิยมไว้อย่างซับซ้อน โดยเห็นว่าการดำรงอยู่ของอารมณ์เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าและเป็นโครงสร้างในเชิงปฏิบัติการของรัฐชาติ ส่วนวัฒนธรรมทางการเมืองของอารมณ์เป็นสิ่งที่สร้าง “ความเป็นอื่น” ขึ้น โดยทำงานผ่านสัญลักษณ์และร่างกาย ส่วัตถุ พื้นผิว และขอบเขตที่มีชีวิตอยู่ เหมือนกับเป็นโลกดวงหนึ่ง (Ahmed, 2004: 191) สำหรับอาห์เหม็ด ความเกลียดชังเป็นสิ่งที่สถาปนาขึ้นโดยความรู้สึกรักและขณะเดียวกันก็ได้สร้าง “ความเป็นอื่น” (others) ขึ้นด้วย อารมณ์จึงสามารถนำไปสู่การเข้าร่วมกันทางการเมืองและการเป็นแนวร่วมทางสังคม รวมถึงนำไปสู่การแสดงออกทางการเมืองและการเคลื่อนไหวทางสังคมที่กำหนดสร้างอัตลักษณ์ของความเป็นชาติขึ้นมา (Riedner, 2004: 704-705)

ในกรณีความเกลียดชังในสังคมไทย เมื่อตั้งคำถามให้ลึกลงไปอีกชั้นหนึ่งว่า เหตุใดประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ทางการเมืองจึงเป็นประเด็นที่สร้างความเกลียดชังกันได้มากที่สุดในช่วงที่ศึกษาก็พบว่า เป็นเพราะความขัดแย้งครั้งนี้เกี่ยวข้องกับแนวคิดแบบชาตินิยม หรือความขัดแย้งเกี่ยวกับวาทกรรมความเป็นไทย ที่สร้างการรับรู้ในช่วงเวลาของความขัดแย้งครั้งนี้ เช่น การสร้างการรับรู้ว่าการเมืองเป็นสิ่งชั่วร้าย เป็นเรื่องราวของการแย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์ ทหารและการรัฐประหารเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองแบบไทย ๆ ในฐานะผู้จรรโลงความดีงามในสังคมไทยไว้ รวมถึงการมีความจงรักภักดีที่มีต่อสถาบันกษัตริย์ อันเป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงามสูงสุดในสังคมไทย ความรักชาติจึงเป็นความรักในความเป็นไทย ที่ถูกสร้างจากการรับรู้ขึ้นมาในรูปแบบดังกล่าว ขณะเดียวกัน ความรักนี้ได้ผลิตความเกลียดชังต่อผู้ที่เป็นอื่นขึ้นมาพร้อม ๆ กันด้วย ทำให้เป็นคนไม่รักชาติ คนที่ไม่ใช่คนไทย หรือคนชายชาติ ประกอบกับพฤติกรรมของนักการเมืองที่มีแนวโน้มในการใช้อำนาจไปในทางมิชอบ ได้รับการตีแผ่เผยแพร่มากขึ้นในเฟซบุ๊ก การรับรู้เหล่านี้จึงสร้าง “ความเป็นอื่น” และความรู้สึกเกลียดชังให้เพิ่มมากขึ้น โดยมีเฟซบุ๊กเป็นเครื่องมือในการขยายความรู้สึกอารมณ์ เผยแพร่ และจัดการกับความเกลียดชัง ในท้ายสุด ความเกลียดชังต่อ “ความเป็นอื่น” ดังที่กล่าวมา จึงกลายเป็นสิ่งขับเคลื่อนความขัดแย้งในสังคมการเมืองไทยมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยอาจมิได้แสดงออกอย่างเป็นทางการให้เห็นเป็นขบวนการประท้วงเคลื่อนไหวบนท้องถนนเสมอไป แต่ได้สร้างอารมณ์ตลกค้ำในสังคม (mood) เป็นบรรยากาศของความเกลียดชังและความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันมาจนถึงปัจจุบัน

การอธิบายเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างแอฟเฟ็คท์กับสังคมไทย อาจอธิบายได้ในแบบที่ ไบรอัน มาสคูมิ กล่าวถึงลักษณะสำคัญในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างแอฟเฟ็คท์กับวาทกรรมว่า วาทกรรมจะทำให้เกิดการยอมรับและกำหนดผลของแอฟเฟ็คท์ หรือทำหน้าที่เป็น “taming affect” ทำหน้าที่จัดระบบให้กับพลังของ

แอปพลิเคชันในการเผยแพร่ (Wetherell, 2012: 19) การไหลเวียนของแอปพลิเคชันขึ้นอยู่กับวาทกรรมที่ผู้รวมกับโครงสร้างการรับรู้ทั้งหมดเอาไว้ อาทิ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล การสร้างการรับรู้ (subjective) ของชุมชนวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ก่อให้เกิดมโนคติที่ทำให้แอปพลิเคชันทำงาน และวางระบบทางจิตวิทยาที่ใช้ในการรับรู้ (received psychological categories) เช่นเดียวกับการมีความหมายของคำและข้อความต่าง ๆ ที่ไหลเวียนในเครือข่ายสังคมออนไลน์ ก็มีสาเหตุมาจากประวัติศาสตร์และบริบทของคำ ๆ นั้น ที่พลังในรูปแบบแอปพลิเคชันได้เข้าร่วมขึ้นกำหนดรูปแบบของชีวิต เพราะฉะนั้น การศึกษาแอปพลิเคชันกับการศึกษาในวิธีการแบบการวิเคราะห์วาทกรรม (discourse analysis) จึงมีลักษณะคล้ายกันในแง่ของการสืบสาวถึงความหมายที่เป็นมา ที่เป็นความหมายของอารมณ์ที่ปรากฏในการแสดงออกทางภาษาต่าง ๆ (emotion in rhetoric) ดังที่ทฤษฎีของอาห์เหม็ดได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาอารมณ์ในฐานะของการนำเสนอแนะนัยยะทางการเมือง เป็นต้น

วาทกรรมในรูปแบบลัทธิชนชาตินิยมจึงมีความสัมพันธ์กับแอปพลิเคชันบนพื้นที่สังคมออนไลน์เฟซบุ๊ก วาทกรรมเหล่านี้ได้ทำหน้าที่ขยายพลัง (amplified) ให้กับแอปพลิเคชันที่ปรากฏในการเลือกแสดงออกทางการเมืองไปในรูปแบบต่าง ๆ ดังที่แอปพลิเคชันจากเฟซบุ๊กในประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสถาบันกษัตริย์ในสังคมไทยเป็นพลังที่เข้มข้นในการก่อให้เกิดความรู้สึกทั้งทางด้านบวกและลบ เช่น การรู้สึกถึงความสุข ความสนใจ ความภาคภูมิใจ กับผู้ที่กตัญญูและผู้ติดตามเฟซบุ๊กโดยส่วนใหญ่ โดยการแสดงออกในรูปแบบของการกดไลค์กดแชร์ ภาพ ข้อความ เรื่องเล่าต่าง ๆ เกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์มาอย่างที่หน้าเพจของตนเองเพื่อยืนยันถึงความเชื่อและความเคารพศรัทธา เมื่อกดไลค์กดแชร์แล้วมีผู้มากดไลค์และกดแชร์ต่อก็จะยิ่งทำให้เกิดความรู้สึกสุขใจและภาคภูมิใจวนเวียนกลับมาอีก นำไปสู่การทำพฤติกรรมแบบเดิมซ้ำ ๆ เป็นวงจรในทางกลับกัน เพจที่มีเนื้อหาต่อต้านบุคคลที่ไม่นิยมในสถาบันกษัตริย์ นอกจากจะนำเสนอเนื้อหาที่แสดงออกความรู้สึกในเชิงบวกแล้ว เพจเหล่านี้จะเป็นแอปพลิเคชันที่ก่อให้เกิดความรู้สึกเกลียดชัง โกรธ รังเกียจ เหยียดหยาม เศร้าเสียใจ ไปพร้อมกันด้วย

การศึกษาวิเคราะห์พลังในรูปแบบแอปพลิเคชันทำให้สามารถเข้าใจได้ว่า เหตุใดในช่วงเวลาที่ศึกษาความขัดแย้งทางสังคมการเมืองไทยจึงมีความรุนแรงแผ่ขยายไปยังหน่วยย่อย ๆ ของสังคมในรูปแบบที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน อาทิ ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว เครือญาติ กลุ่มเพื่อนฝูง และในแวดวงต่าง ๆ ทั้งที่ก่อนหน้านี้ ประเด็นทางสังคมการเมืองไม่ใช่ประเด็นที่คนในสังคมไทยจะสนใจอย่างจริงจังมากนัก โดยเฉพาะกลุ่มคนชั้นกลางในเมืองในช่วงเวลาก่อนปี 2548 การทำความเข้าใจประเด็นความขัดแย้งผ่านการศึกษางานของแอปพลิเคชันทำให้ค้นพบว่า สิ่งที่ทำให้ประเด็นทางสังคมการเมืองกลายเป็นประเด็นที่คนไทยสนใจและนำไปสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรงมากขึ้น คือ พลังในรูปแบบแอปพลิเคชันที่สัมพันธ์กับวาทกรรมกระแสหลักทางการเมืองในสังคมไทย ที่มีพื้นฐานมาจากแนวคิดแบบชาตินิยม ดังที่การรับรู้เกี่ยวกับความเป็นไทยได้สร้างความเป็นอื่นและความรู้สึกถึงความเกลียดชังให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยมีเฟซบุ๊กเป็นเครื่องมือในการขยายและจัดการกับความรู้สึกและอารมณ์เกลียดชังอย่างไม่มีข้อจำกัดทางด้านเวลาและสถานที่ จนกระทั่งในท้ายสุดความเกลียดชังต่อความเป็นอื่นดังที่กล่าวมากลายมาเป็นสิ่งขับเคลื่อนความขัดแย้งในสังคมการเมืองไทยแบบในปัจจุบัน

5. การอภิปรายผล

ในช่วงแรกที่มีการแพร่หลายของสื่อสังคมออนไลน์ มีความคาดหวังว่าพื้นที่เฟซบุ๊กจะทำหน้าที่เป็น “พื้นที่สาธารณะ” (public sphere) ตามคำอธิบายของนักคิดในกลุ่มชุมชนนิยม (comunitarianism) ว่าเป็น “พื้นที่ของการสนทนา อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมอย่างเป็นอิสระ แต่จากการศึกษาบทบาทของความรู้สึก อารมณ์ และแอปเฟิร์คท์ในความขัดแย้งที่เกิดขึ้น พบว่าการใช้เฟซบุ๊กของสังคมไทยมีลักษณะห่างไกลจากแนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะตามความหมายของเยอร์เกน ฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas) เพราะพื้นที่เฟซบุ๊กไม่สามารถเป็นพื้นที่ที่สามารถก่อตัวของฉันทามติ (consensus) หรือก่อรูปความเห็นในเชิงสาธารณะได้ พื้นที่บนเฟซบุ๊กได้กลายเป็นพื้นที่ในการโต้เถียงของผู้ที่มีความเชื่อทางการเมืองแตกต่างกันโดยมุ่งใช้อำนาจเข้าครอบงำเพื่อครอบครองสถานะของความจริงที่อยู่เหนือกว่าอีกฝ่าย เป็นสมรภูมิของการแสดงออกทางความรู้สึกและอารมณ์ หรือเป็นการทำสงครามของถ้อยคำ (war of words) ระหว่าง 2 ขั้วความขัดแย้งเท่านั้น

การตีความทำความเข้าใจพื้นที่สาธารณะในแบบอื่น เช่น แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะของ ชองตัล มูฟฟ์ (Chantal Mouffe) ที่วิจารณ์แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะของฮาเบอร์มาส เธอเห็นว่าประชาธิปไตยแบบร่วมไตร่ตรอง (deliberative democracy) ของฮาเบอร์มาสนั้นให้ความสำคัญกับความปรองดองมากเกินไป เพราะโดยแท้จริงแล้วความปรองดองไม่ใช่ธรรมชาติของความเป็นการเมือง ในทางกลับกัน ความขัดแย้ง การครอบงำ การต่อสู้เชิงวาทกรรม เป็นลักษณะสำคัญของความเป็นการเมืองมากกว่า มูฟฟ์เสนอแนวคิดเรื่อง “ความเป็นปฏิปักษ์แบบพหุนิยม” agonistic pluralism หรือความหมายของความเป็นการเมืองว่าเป็นเรื่องของการแข่งขันภายใต้การยอมรับความแตกต่างหลากหลาย โดยการยอมรับว่า ความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติทางการเมือง แต่ต้องเป็นความขัดแย้งที่ตั้งอยู่บนความเคารพความแตกต่าง ดังที่ฮันนาห์ เอเรนต์ (Hannah Arendt) เรียกว่า “การต่อสู้แข่งขันโดยปราศจากความเป็นศัตรู” (agonism without antagonism) หรือเป็นความขัดแย้งที่ต้องอาศัยศิลปะในการขัดแย้ง (artistic practices) โดยความขัดแย้งดังกล่าวจะไม่ทำให้เกิดปัญหาในเชิงสังคมขึ้น (Mouffe, 2008: 10)

กรณีของพื้นที่เฟซบุ๊กในสังคมไทย หากพิจารณาความหมายของการเป็นพื้นที่สาธารณะตามนิยามความหมายของมูฟฟ์แล้ว ทำที่การทำสงครามดิจิทัลและการต่อสู้แข่งขันกันในการแย่งชิงความเห็นพ้องเชิงสาธารณะของผู้คนในสังคมไทย ไม่ใช่สิ่งผิดปรกติกับความเป็นการเมืองตามความหมายของมูฟฟ์ แต่สิ่งที่มีความแตกต่างกับความเป็นการเมืองที่มีคุณภาพในนิยามดังกล่าวคือ ความขัดแย้งบนพื้นที่เครือข่ายเฟซบุ๊กในสังคมไทยมีความรุนแรงมากกว่า เพราะพื้นที่เฟซบุ๊กได้กลายเป็นพื้นที่ของการใส่ร้าย โทก หลอกลวง ต่ำทอ ดูถูก ดูหมิ่น เพื่อปลุกเร้าความรู้สึกและอารมณ์เพื่อทำลายฝ่ายตรงข้าม ดังที่ใช้ hate speech หรือวาทะแห่งความเกลียดชังมากขึ้นเรื่อย ๆ บนพื้นที่เฟซบุ๊ก มีการไล่ล่าผู้ที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากพวกของตนมาประจานโดยการจับภาพหน้าจอ (capture) มาเป็นเครื่องมือ บางครั้งก็เป็นข่าวปลอม (fake news) ที่สร้างขึ้นเพื่อใส่ร้ายฝ่ายตรงข้ามให้เกิดความเสียหาย ดังที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่าการ “ล่าแม่มด” (Witch Hunt) ทั้งในโลกออนไลน์และการไล่ล่ากันในโลกของความเป็นจริง ตัวอย่างเช่น กรณีของ นางสาวบงกช คงมาลัย (ต๊ก บงกช) ที่กล่าวดูหมิ่นผู้ต้องหาในการกระทำความผิดตามมาตรา 112 ด้วยถ้อยคำที่รุนแรง และ

ถูกกลุ่มคนเสื้อแดงประกาศตามล่า หรือกรณีของ พลตรีนายแพทย์เหรียญทอง แน่นหนา ที่ประกาศตามล่ากลุ่มผู้กระทำความผิดมาตรา 112 ในต่างประเทศ เป็นต้น

ในทฤษฎีแอฟเฟ็คท์ ขั้นตอนการตัดสินใจในการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์คือกระบวนการการสร้างความรู้สึกระหว่างความคิดและความรู้สึกผ่านการใคร่ครวญถึงการเป็นที่ยอมรับในบริบททางสังคม การศึกษาทำความเข้าใจประเด็นทางสังคมการเมืองจึงไม่ใช่การกีดกันเอาเรื่องความรู้สึกและอารมณ์ทางการเมืองออกไป หากแต่เป็นการทำความเข้าใจถึงการตัดสินใจทางการเมืองและสภาพปัญหาในทางสังคมการเมืองในมิติอื่นร่วมด้วย โดยจะต้องไม่เห็นว่าความรู้สึก อารมณ์ และแอฟเฟ็คท์ เป็นสิ่งที่แปลกแยกจากการใช้เหตุผลทางการเมือง ความรู้สึกและอารมณ์ทางการเมืองเป็นสิ่งที่ต้องการการเรียนรู้ที่จะบริหารจัดการให้สามารถแสดงออกทางการเมืองอย่างมีคุณภาพ ภายใต้การเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกันในฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมสังคม หรือเป็นการเมืองในความหมายของ “การต่อสู้แข่งขันกันโดยปราศจากความเป็นศัตรู” (agonism without antagonism) ดังที่ซอจัตัล มูฟฟีกกล่าวถึงว่าการเมืองไม่ใช่เรื่องของความปรองดองสมานฉันท์ หรือไม่ใช่การเมืองที่ตั้งอยู่บนหลักการเหตุผลเชิงทฤษฎี แต่เป็นการเมืองที่มีลักษณะสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละสังคม รวมถึงความสัมพันธ์กับอารมณ์ความรู้สึกทางการเมืองด้วย

6. บทสรุป

การศึกษาแอฟเฟ็คท์ทางการเมืองนั้น นอกจากจะเป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจความขัดแย้งทางสังคมการเมืองไทยในมิติด้านความรู้สึกและอารมณ์แล้ว การศึกษาแอฟเฟ็คท์ได้ทำให้มีมุมมองต่อเรื่องเหตุผลในประเพณีวิธีการคิดที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะความเข้าใจต่อเรื่องความมีเหตุผลทางการเมือง ดังที่ซีซี ปาปาซาริสซี อธิบายว่า แอฟเฟ็คท์เป็นกุญแจสำคัญในการทำความเข้าใจว่าบุคคลมีกระบวนการภายในที่สัมพันธ์กับการกระทำในชีวิตประจำวันอย่างไร และได้อธิบายถึงแอฟเฟ็คท์ในฐานะเป็น backseat to reason หรือการทำหน้าที่เป็นแรงหนุนให้การใช้เหตุผล คือการทำหน้าที่สนับสนุนการแสดงความเป็นเหตุเป็นผล และสร้างแนวโน้มความคิดทางการเมือง (Papacharissi 2015, 9) แนวคิดดังกล่าวมีแนวโน้มทำให้ความรู้สึกและอารมณ์เข้ามามีส่วนสำคัญในการกำหนดกระบวนการรับรู้ในเชิงเหตุผล แตกต่างจากแนวความคิดเชิงปรัชญาโดยที่พยายามแยกแยะระหว่างความรู้สึกและอารมณ์กับความเป็นเหตุผลออกจากกันหรือจัดว่าเป็นสองสิ่งที่ตรงข้ามกัน เนื่องจากประเพณีความคิดเชิงปรัชญาได้ทำให้เรื่องความรู้สึกและอารมณ์เป็นสิ่งที่ไร้เหตุผล (irrational) หรือเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือการตัดสินใจทางการเมือง จึงจำเป็นต้องจัดการและควบคุมความรู้สึกและอารมณ์ไว้ไม่ให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคมการเมือง จากการศึกษาทฤษฎีแอฟเฟ็คท์ในที่นี้จึงอาจนำไปสู่ข้อสรุปหนึ่งได้ว่า ความรู้สึกและอารมณ์เป็นสิ่งที่ต้องการการเรียนรู้ การทำความเข้าใจความขัดแย้งทางสังคมการเมืองไม่ควรตั้งอยู่บนหลักการเหตุผลหรือการตีความเพียงแต่ในเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่ควรเป็นการเมืองที่มีลักษณะสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละสังคม รวมถึงการพิจารณาเรื่องความสัมพันธ์กับความรู้สึกและอารมณ์ทางการเมืองด้วย

เอกสารอ้างอิง

- มีเดีย มอนิเตอร์. 2554. "(สรุป) ผลการศึกษารอบที่ 45/1: ปราบปรามการฉ้อโกงความขัดแย้งทางการเมืองในเครือข่ายสังคมออนไลน์." โครงการศึกษาเฝ้าระวังสื่อและพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อเพื่อสุขภาพของสังคม. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสื่อมวลชนศึกษา. ใน ชาญชัย ชัยสุขโกศล. 2555. "ความเกลียดชังออนไลน์ในความขัดแย้งทางการเมืองของไทย." **รายงานวิจัย เรื่อง ความลึกลับของข้อมูลข่าวสารฯ (ปีที่ 2)**. สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล วันที่ 24 พฤษภาคม 2555. หน้า 2.
- ชาญชัย ชัยสุขโกศล. 2555. "ความเกลียดชังออนไลน์ในความขัดแย้งทางการเมืองของไทย." **รายงานวิจัย เรื่อง ความลึกลับของข้อมูลข่าวสารฯ (ปีที่ 2)**. สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล วันที่ 24 พฤษภาคม 2555.
- วาทะ ว่องสรรพการ. 2561. "วาทกรรมความเป็นไทยกับการควบคุมทางสังคม." **วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร**. 40, 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2561): 124-157.
- พิรงรอง งามสุด และคณะ. 2556. **การกำกับดูแลสื่อที่เผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง**. รายงานผลการวิจัย โดยศูนย์ศึกษานโยบายสื่อ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Ahmed, S. 2004. **The Cultural Politics of Emotion**. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Bennett, J. 2004. "The force of things: Steps toward an ecology of matter" **Political Theory**. 32 (3): 347-372. in Ott., Brian L. (2017). "Affect." **Oxford Research Encyclopedia of Communication**. Online Publication Date July 2017: 13.
- Böhme, G. 2014. "The theory of atmospheres and its applications" Translated by Engels-Schwarzpaul. **Interstices: Journal of Architecture and Related Arts**. 15: 92-99.
- Dean, Jodi. 2010. "Affective networks." **MediaTropes eJournal**. II, 2 (2010).
- Eakin, E. 2003. I feel, therefore I am. **New York Times**. Online Publication Dated 19 April 2003. In Ott., Brian L. (2017). "Affect." **Oxford Research Encyclopedia of Communication**. Online Publication Date July 2017: 6.
- Habermas, J. 1989. **The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society**. Cambridge, MA: MIT.
- Massumi, B. 1987. Notes on the translation and acknowledgments. In G. Deleuze & F. Guattari 1987. *A thousand plateaus: Capitalism and schizophrenia*. Translated by Brian Massumi. Minneapolis: University of Minnesota Press: xvi-xix.
- Massumi, B. 1995. "The autonomy of affect." **Cultural Critique**. 31. 83-109. In Ott., Brian L. 2017. "Affect." **Oxford Research Encyclopedia of Communication**. Online Publication Dated July 2017: 12.

- Massumi, B. 2002. **Parables for the virtual: Movement, affect, sensation**. Durham, NC: Duke University Press. In Ott., Brian L. 2017. "Affect." **Oxford Research Encyclopedia of Communication**. Online Publication Dated July 2017: 12.
- Mouffe, C. (2008). Art and Democracy Art as an Agnostic Intervention in Public Space. In **Open 14: Art as a Public Issue: How Art and Its Institutions Reinvent the Public Dimension**. Edited by Liesbeth Melis and Jorinde Seijdel. Open 2008 (No. 14): 6-15.
- Nathanson, D. L. 2008. "Prologue" In S. S. Tomkins (Eds.), **Affect imagery consciousness: The complete edition**. New York: Springer Publishing Company. pp. xi-xxvi.
- Papacharissi, Zizi. 2015. **Affective Publics: Sentiment, Technology, and Politics**. New York: Oxford University Press.
- Thrift, N. 2008. **Non-representational theory: Space, politics, affect**. New York: Routledge.
- Tomkins, S. S. 2008. **Affect imagery consciousness: The complete edition**. New York: Springer.
- Wetherell, M. 2012. **Affect and emotion: A new social science understanding**. Thousand Oaks: SAGE. In Ott., Brian L. 2017. "Affect." **Oxford Research Encyclopedia of Communication**. Online Publication Dated July 2017: 6.

แหล่งข้อมูลออนไลน์

- Brandbuffet. 2561. "สถิติผู้ใช้ดิจิทัลทั่วโลก "ไทย" เสพติดเน็ตมากสุดในโลก-"กรุงเทพ" เมืองผู้ใช้ Facebook สูงสุด." เข้าถึงเมื่อวันที่ 4 กันยายน 2561. จาก <https://www.brandbuffet.in.th/2018/02/global-and-thailand-digital-report-2018/>
- Riedner, Rachel C. "The Cultural Politics of Emotion, Sara Ahmed". **JAC Online Journal**. 26 (3): 700-706. available on May 13, 2018. From <https://www.jaconlinejournal.com/archives/vol26.3.html>
- Ott., Brian L. 2017. "Affect". *Oxford Research Encyclopedia of Communication*. available on August 8, 2018. From <http://communication.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228613.001.0001/acrefore-9780190228613-e-56>

